

Список літератури

1. Women in the Workplace 2020. McKinsey & Company. 2020. URL: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/diversity-and-inclusion/women-in-the-workplace#>.
2. Gender Diversity Journey. International Labour Organization. 2018. С. 70.
3. World Economic Forum Report: Global gender gap index. World Economic Forum. 2018.
4. M. Brussevich, E. Dabla-Norris, C. Kamunge, P. Karnane. Gender, Technology, and the Future of Work. IMF Staff Discussion Note. International Monetary Fund. 2019.
5. Sarah Hendricks. Calculating the future of women. International Labour Organization. 2019. С. 67.
6. Skye Schooley. The Workplace Gender Gap. 2019.

УДК:331.5.024.5

Панькова О. В.

кандидат соціологічних наук, доцент,
зав сектором економічної соціології, пров. наук. співробітник,
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

Шастун А. Д.

кандидат економічних наук, наук. співробітник,
Інститут економіки промисловості НАН України,
м. Київ, Україна

ВІД ВИКЛИКІВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 У СФЕРІ ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ ДО РИЗИКО-ВІДНОВЛЮВАНОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО ТА ТРУДОВОГО РОЗВИТКУ¹²

Пандемія COVID-19, наслідки якої ще не є повністю усвідомленими, зрозумілими та прорахованими, призвела до радикального зниження економічної активності (подекуди — до фактичного припинення діяльності окремих секторів економіки) та засвідчи-

¹² Публікацію підготовлено в межах реалізації проєкту «Подолання соціально-економічних ризиків та небезпек у сфері праці та зайнятості України в умовах впливу пандемії COVID-19» (реєстраційний номер проєкту: 2020.01/0253, Національний фонд досліджень України).

ла фактичну неготовність світової спільноти протистояти таким загрозам

Надскладні, неоднозначні, невизначені за наслідками реалії початку XXI століття, які стали ще тривожнішими з настанням планетарного лиха — пандемії COVID-19, потребують з'ясування та усвідомлення чинників, які перебувають «за кадром» і зумовлюють нестійку соціально-трудову динаміку розвитку або її відсутність. Коронавірус завдав потрійного удару по глобальному людському розвитку, негативно вплинувши одночасно на охорону здоров'я, освіту і доходи людей у всьому світі. Нинішня світова системна криза, що розгорнулася на початку 2020 року, несе потрійне навантаження — вона є водночас і епідеміологічною, і економічною, і соціальною, і геополітичною. Тому заходи, що вже прийняті національними інститутами влади, у т. ч. України, з метою обмеження поширення COVID-19 та уникнення масштабних втрат серед населення, мають, як мінімум, потрійні наслідки для соціально-економічної системи. За обґрунтуванням провідних вітчизняних учених-трудоників — А.Колота та О. Герасименко, такими шоками виступають шок пропозиції, шок попиту шок міжнародної торгівлі [1, с. 16—17]. Це вносить суттєві зміни у всі складові глобального і національних ринків праці, впливаючи одночасно на попит, пропозицію та ціну послуг робочої сили» Одним із найсуттєвіших негативних наслідків пандемії COVID-19 стало різке загострення ситуації на глобальному та національних ринках праці та зайнятості й зростання рівня безробіття. Так, в Україні пандемія COVID-19 і карантинні обмеження значно посилили економічну кризу, наслідки якої зразу відбилися на сфері праці та зайнятості (різко знизилась економічна активність населення, припинилася й загальмувалася діяльність значної кількості секторів економіки, зросло безробіття, поширилася бідність, втрачаються можливості для повноцінної, якісної освіти, суттєво зросло навантаження на медичні заклади, державні соціальні служби, правоохоронні органи тощо). Соціально-психологічний стан населення погіршився через посилення загроз втрати життя та здоров'я, обмежень свободи переміщення, умов життєдіяльності та життєзабезпечення тощо. Одночасно поглибилися внутрішні негативні явища через поширення часткової неформальної та тіньової зайнятості, падіння продуктивності та ефективності зайнятості, зростання незахищеності оплати праці, втрату джерел життєзабезпечення, зниження рівня використання трудового потенціалу [2, с. 73].

Інституційну слабкість і фактичну неготовність вітчизняної політики зайнятості адекватно реагувати на нові виклики та екст-

раординарні обставини показала ситуація з поширенням пандемії COVID-19. Одним з фактів таких прорахунків у внутрішній економічній політиці стало те, що протягом трьох днів після запровадження загальнодержавного карантинного режиму (20 березня 2020 р.), Торгово-промислова палата України повідомила, що через карантин зупинили роботу близько 600–700 тис. підприємців, а також малих підприємств сфери послуг і установ сфери освіти, які дають роботу 3,5—4,0 млн українських громадян [3]. За підсумками 2020 р., як прогнозують вітчизняні та міжнародні експерти, шоковий вплив пандемії COVID-19 може спричинити стрімкий (від щонайменше 5 % до 15 %) спад реального обсягу ВВП України. Серйозним викликом для національного бізнесу та найманих працівників став той факт, що влада фактично усунула об'єднання роботодавців і профспілок від тристоронніх консультацій і переговорів не тільки з питань розвитку та збереження людського потенціалу, але й питань ринку праці, економічної та соціальної політики. Фактично відбувається демонтаж інституту соціального діалогу, що, на думку Міжнародної конфедерації профспілок, матиме практично незворотні наслідки для української економіки та суспільства [4], що є додатковою загрозою в умовах впливу пандемії COVID-19.

Українські вчені В. Костиця та Т. Бурлай характеризують нинішню ситуацію на українському ринку праці як украй нестабільну, що призводить до зростання рівня бідності серед працюючого населення, до дискримінації та нерівності українських громадян у доступі до освіти та гідної зайнятості, незалежно від віку або статі, стану здоров'я [5]. Ці фахівці зазначають, що діючі в останні роки уряди мали наміри без проведення обов'язкових консультацій з соціальними партнерами «радикально лібералізувати» трудове законодавство, замість того, щоб зробити його достатньо гнучким і таким, що захищає зайнятість в інтересах найманих працівників і роботодавців. Перешкоджає процесам розвитку трудової сфери в Україні, її адаптації до новітніх умов, активній протидії ризикам і загрозам пандемії відсутність Трудового кодексу. На сьогодні досі залишається чинним є ухвалений ще в 1971 р. Кодекс законів про працю, який не враховує низку сучасних викликів, зокрема, щодо прекаризації, цифровізації, тінізації, поширення атипових форм зайнятості тощо. За таких невиважених підходів внесений попереднім Урядом законопроект про працю [6] (відкликаний у березні цього року) викликав серйозне незадоволення серед працівників, їх профспілок, а також представників бізнесу, посилив песимізм людей щодо майбут-

нього, а це сукупно стало додатковим каталізатором втрати працівників для вітчизняного ринку праці через від'їзд молоді на навчання, а людей працездатного віку — на роботу за кордон. Пандемія лише загострила ці проблеми та підкреслила інституційну слабкість вітчизняної політики зайнятості адекватно реагувати на нові виклики та екстраординарні обставини [5]. Тому всі ці фактори мають бути адекватно враховані при виробленні Програми дієвих антикризових заходів у сфері зайнятості та соціального захисту людей.

Ситуація неспроможності існуючої системи взаємодії суб'єктів соціально-економічного розвитку стабілізувати ситуацію у соціально-економічній сфері призводить до розуміння, що її відновлення потребує не просто повернення сфери праці та зайнятості до свого попереднього стану, а суттєвого оновлення та підвищення її стійкості до форс-мажорних ситуацій, подібних до пандемії COVID-19. Відповідно, пошук механізмів забезпечення такої стійкості стає чи не найактуальнішим завданням і необхідною умовою відновлення сфери праці та зайнятості в Україні [2, с. 73].

Не безпідставно за ініціативи Президента України В. Зеленського було здійснено аудит економіки держави, представлено його результати на платформі Центру економічного відновлення (6 листопада 2020 року). Зазначається, що нереалізований потенціал нашої країни складає 1 трлн дол. США. Уряд ставить перед собою амбіційне завдання — реалізувати цей потенціал. Це стало відправною точкою для розробки «Національної економічної стратегії України 2030». Реалізація візії проєкту Національної економічної стратегії України 2030 (далі — проєкту Стратегії) зводиться до такого [8]:

- 1) сформувані конкурентоспроможні умови для бізнесу та інвестицій і відновити довіру до держави,
- 2) виграти конкуренцію за капітал на світовому ринку,
- 3) стимулювати розвиток інновацій і модернізацію секторів економіки для забезпечення їх конкурентоспроможності на міжнародному ринку,
- 4) сприяти розвитку людського потенціалу і виграти конкуренцію за таланти.

Такий перелік вказує на те, що виставлений на обговорення проєкт «Національної економічної стратегії Україна-2030» не виправдано не містить сегментів «розвиток соціально-трудової сфери та ринку праці», «розвиток конструктивного соціального діалогу в системі соціально-трудових відносин», «розвиток державно-приватного

партнерства» тощо. Створити високі можливості для якісної життєдіяльності українців без забезпечення умов соціально-економічної стабільності й постпандемійного відновлення, без конкурентоспроможної сфери праці та зайнятості, конструктивного соціального діалогу та гідної праці нам видається неможливим

У зв'язку з тим, що пандемія COVID-19 завдала руйнівного удару по економіці та сфері праці як в Україні, так і в світі, зумовивши потрійні довгострокові наслідки для економічного відновлення, до проекту Стратегії необхідно додати окремий сегмент «Подолання ризиків, загроз та негативних наслідків впливу пандемії COVID-19 на національну економіку, сферу праці та зайнятості», а також бути врахований при подальшій розробці Плану заходів з реалізації Стратегії. За нової соціоекономічної реальності ще в більшій мірі зростає значущість інституту соціального діалогу для всіх суб'єктів соціально-трудової взаємодії — держави, роботодавців, найманих працівників, громадянського суспільства. Високим є запит на «мистецтво керування усіма ланками — від домогосподарства до національної економіки» [1, с.36] через реальні спроможності організувати життєдіяльність в умовах форс-мажорних обставин, карантинних обмежень, і водночас зорієнтовувати «мистецтво керування» на відновлення підприємницької діяльності, її підтримку та розвиток для забезпечення визначеної в проекті Стратегії високої соціальної якості. Саме тому в основу «Національної економічної стратегії Україна-2030» має бути закладена ризико-відновлювана модель економічного та соціально-трудового розвитку.

Список літератури

1. Колот А., Герасименко О. Сфера праці в умовах глобальної соціо-економічної реальності 2020: виклики для України. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/16344.pdf>

2. Панькова О.В., Касперович О.Ю. Потенціал цифровізації у відновленні сфери праці та зайнятості України в умовах пандемії COVID-19 // Theoretical and empirical scientific research: concept and trends. Volume 1. Oxford, UK. July 24, 2020. С. 72-76 doi.org/10.36074/24.07.2020.v1.26. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/download/3990/3924/>

3. Близько 700 тисяч українських бізнесів зупинили виробництво, — Торгово-промислова палата. 20.03.2020. URL: <https://rubryka.com/2020/03/20/blyzko-700-tysyach-ukrayinskyh-biznesiv-zupynylyvyrobnystvo-torgovo-promyslova-palata/>

4. Ukraine's government puts oligarchs and multinational enterprises ahead of its own people. International Trade Union Confederation,

30.12.2019. URL: https://www.ituc-csi.org/ukraine-draftlaw?fbclid=IwAR39sA7INCt_GSXA7cZT0eyfY9YgYs5cpExkA2nNNp61oaB3gthgofOqrY&lang=en#.X_gn2aQ7TekQ.facebook

5. Костриця В.І., Бурлай Т.В. Дисбаланси і дивергенція у сфері зайнятості: підходи ЄС та України до їх подолання // Український соціум. — 2020. — №1. — С. 83—109. URL: <https://doi.org/10.15407/socium2020.01.083>

6. Проект Закону «Про працю». Реєстраційний № 2708 від 28.12.2019. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67833

7. Уряд на платформі Центру економічного відновлення опублікував «Національну економічну стратегію 2030». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3131102-kabmin-opublikuvav-nacionalnu-ekonomichnu-strategiu-do-2030-roku.html>

8. Вектори економічного розвитку до 2030 URL: https://nes2030.org.ua/?fbclid=IwAR2n7HwFWa2nptw7aID__If6j8neTGLRaMJOXyV1OQcmCf34NHsjAXiw9YM#rec245890384

УДК 338.1:331.5(477)

Перегудова Т. В.

старший науковий співробітник відділу
соціально-економічних проблем праці,

Державна установа «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»
м. Київ, Україна

ІНКЛЮЗИВНА ПОЛІТИКА ЯК НАПРЯМ РОЗШИРЕННЯ СФЕРИ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

Дослідження національних тенденцій ринку праці [2; 3] дозволяє зробити такі висновки: характерними ознаками є стагнація та трудова вичерпність; економічне зростання не сприяє масштабному створенню робочих місць, а розрив між ростом ВВП і зайнятістю збільшується протягом років. Окрім послабленого зв'язку між економічним ростом і рівнем зайнятості, важливо вказати на той факт, що в умовах економічної кризи попит на працю є еластичнішим, а в умовах економічного підйому еластичність є незначною. Тобто, кожний процентний пункт зменшення ВВП супроводжується зниженням рівня зайнятості приблизно на